

DECIZIA Nr.1.519
din 15 noiembrie 2011

**referitoare la excepția de neconstituționalitate a prevederilor art.21 alin.(1)
din Legea nr.51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat**

Publicată în Monitorul Oficial nr.67 din 27.01.2012

Acsinte Gaspar	- președinte
Aspazia Cojocar	- judecător
Petre Lăzăroiu	- judecător
Mircea Ștefan Minea	- judecător
Iulia Antoanella Motoc	- judecător
Ion Predescu	- judecător
Puskás Valentin Zoltán	- judecător
Tudorel Toader	- judecător
Valentina Bărbățeanu	- magistrat-asistent

Cu participarea reprezentantului Ministerului Public, procuror Iuliana Nedelcu.

Pe rol se află soluționarea excepției de neconstituționalitate a prevederilor art.20 alin.(1) din Legea nr.51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, excepție ridicată de Marin Măciucă în Dosarul nr.1.478/1/2007 al Înaltei Curți de Casație și Justiție - Secția penală și care formează obiectul Dosarului Curții Constituționale nr.331D/2011.

Dezbaterile au avut loc în ședința publică din 18 octombrie 2011 în prezența reprezentantului Ministerului Public, fiind consemnate în încheierea de ședință de la acea dată, când Curtea, în temeiul art.57 și art.58 alin.(3) din Legea nr.47/1992, pentru o mai bună studiere a problemelor ce formează obiectul cauzei, a amânat pronunțarea pentru data de 20 octombrie 2011 și, respectiv, 25 octombrie 2011. De asemenea, prin încheierea din 25 octombrie 2011, Curtea, având în vedere imposibilitatea constituirii majorității prevăzute de art.51 alin.(1) teza a doua din Legea nr.47/1992, a repus cauza pe rol pentru data de 15 noiembrie 2011.

La apelul nominal răspunde autorul excepției, personal și asistat de domnul avocat George Dominic Pop, membru al Baroului București, în calitate de apărător ales cu delegație la dosarul cauzei. Se constată lipsa celorlalte părți, față de care procedura de citare a fost legal îndeplinită.

Cauza fiind în stare de judecată, președintele completului acordă cuvântul părților. Apărătorul autorului excepției solicită admiterea acesteia, arătând, în esență, că textul de lege criticat contravine dispozițiilor art.16, 24, 41 și 53 din Constituție. În acest sens, precizează că este nesocotit dreptul la apărare, care implică și dreptul părții de a-și alege avocatul. Corelativ, se produce o degradare a dreptului avocatului de a-și exercita profesia, atunci când este vorba despre Înalta Curte de Casație și Justiție. Invocă dispozițiile Recomandării (2000)21 din 25 octombrie 2000 a Comitetului Miniștrilor Consiliului Europei, potrivit căreia statele membre trebuie să ia toate măsurile necesare pentru a respecta, a proteja și a promova libertatea de a exercita profesia de avocat, fără discriminare și fără imixțiuni din partea autorităților sau a publicului, în special având în vedere prevederile relevante ale Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale.

Autorul excepției de neconstituționalitate, având cuvântul, achiesează la cele susținute de apărătorul său.

Reprezentantul Ministerului Public pune concluzii de admitere a excepției de neconstituționalitate în măsura în care textul de lege criticat interzice desfășurarea profesiei la întreaga instanță, cu referire la Înalta Curte de Casație și Justiție, indiferent de secția la care soțul, ruda sau afinul avocatului funcționează ca judecător. Apreciază că există o tensiune în ceea ce privește condiția proporționalității restrângerii dreptului la muncă, având în vedere caracterul unic al instanței supreme.

CURTEA,

având în vedere actele și lucrările dosarului, constată următoarele:

Prin Încheierea din 9 februarie 2011, pronunțată în Dosarul nr.1.478/1/2007, **Înalta Curte de Casație și Justiție - Secția penală a sesizat Curtea Constituțională cu excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.20 alin.(1) din Legea nr.51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat.** Excepția de neconstituționalitate a fost ridicată de Marin Măciucă într-o cauză penală în care s-a pus problema asigurării asistării sale de către un anumit avocat, aflat în una dintre ipotezele vizate de textul de lege ce formează obiectul acesteia.

În motivarea excepției de neconstituționalitate autorul acesteia susține că interdicția impusă de textul de lege criticat restrânge deopotrivă libertatea părții de a-și alege avocatul și dreptul avocatului de a asista și reprezenta persoanele fizice și juridice în fața tuturor instanțelor, autorităților și instituțiilor. Arată că interdicția nu este justificată, de vreme ce există alte mijloace legale care pot asigura desfășurarea proceselor în condiții de imparțialitate, respectiv abținerea și recuzarea judecătorilor și procurorilor. Autorul excepției susține că textul de lege, în noua sa redactare dată prin Legea nr.270/2010 privind modificarea și completarea Legii nr.51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, interzicând avocatului dreptul de a pleda în fața Înaltei Curți de Casație și Justiție, chiar și la o altă secție decât cea la care funcționează ruda sau afinelul său, încalcă dreptul la apărare al părții care, din considerente independente de voința sa, nu mai poate fi asistată de același avocat și la instanța supremă, în calea ordinară sau extraordinară de atac ori în alte materii date prin lege în competența acesteia. Or, avocatul respectiv fusese ales în considerarea experienței acestuia și a raporturilor de încredere care trebuie să existe între apărător și clientul său. În plus, susține că privarea avocaților abilitați - prin vechimea în muncă, prin titluri științifice, prin prestigiu și notorietate în profesie - de a pune concluzii la Înalta Curte de Casație și Justiție, în condițiile unicității acesteia, apare ca o încălcare a reglementărilor referitoare la interzicerea generală a discriminării, egalitatea de șanse și neîngrădirea dreptului la muncă în ceea ce privește locul exercitării acestuia, în același sens, arată că prevederea de lege îngreădește dreptul la muncă al avocatului și libertatea de a alege locul de muncă, prin "loc de muncă" înțelegându-se, în acest caz, nu numai sediul de exercitare a profesiei, ci, în principal, instanțele sau autoritățile publice în fața cărora poate asista sau reprezenta părțile.

Înalta Curte de Casație și Justiție - Secția penală opinează că excepția de neconstituționalitate invocată este întemeiată. În acest sens, apreciază că prevederile art.20 alin.(1) din Legea nr.51/1995, astfel cum au fost modificate și completate prin Legea nr.270/2010, aduc atingere existenței dreptului părții de a-și alege liber avocatul, precum și dreptului apărătorului de a-și asista și reprezenta clientul în fața tuturor instanțelor. În opinia sa, norma criticată afectează dreptul de apărare al părții care, având un avocat ales, nu poate beneficia de asistența juridică a acestuia în toate fazele procesului penal, în cazul în care desfășurarea acestuia presupune și investirea instanței supreme. Arată că este adevărat că statul poate să reglementeze într-un anumit mod accesul la justiție și chiar să îl supună unor limitări și restricții, dar, în condițiile unicității Înaltei Curți de Casație și Justiție, reglementarea ce se invocă aduce atingere nemijlocită dreptului la apărare al persoanei chemate în fața acestei instanțe. De asemenea, consideră că textul de lege criticat nesocotește art.41 din Constituție, întrucât prin limitarea dreptului de a pleda în fața Înaltei Curți de Casație și Justiție sunt îngreădite dreptul la muncă al avocatului și libertatea de a alege locul de muncă.

Potrivit prevederilor art.30 alin.(1) din Legea nr.47/1992, încheierea de sesizare a fost comunicată președinților celor două Camere ale Parlamentului, Guvernului și Avocatului Poporului, pentru a-și exprima punctele de vedere asupra excepției de neconstituționalitate.

Președinții celor două Camere ale Parlamentului, Guvernul și Avocatul Poporului nu și-au exprimat punctele de vedere asupra excepției de neconstituționalitate.

CURTEA,

examinând încheierea de sesizare, raportul întocmit de judecătorul-raportor, susținerile autorului excepției și ale apărătorului acestuia, concluziile procurorului, dispozițiile legale criticate, raportate la prevederile Constituției, precum și Legea nr.47/1992, reține următoarele:

Curtea Constituțională a fost legal sesizată și este competentă, potrivit dispozițiilor art.146 lit.d) din Constituție, precum și ale art.1 alin.(2), ale art.2, 3, 10 și 29 din Legea nr.47/1992, să soluționeze excepția de neconstituționalitate.

Obiectul excepției de neconstituționalitate îl constituie, potrivit încheierii de sesizare, dispozițiile art.20 alin.(1) din Legea nr.51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.113 din 6 martie 2001, astfel cum au fost modificate și completate prin art.I pct.12 din Legea nr.270/2010, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.872 din 28 decembrie 2010. Ulterior sesizării Curții Constituționale, Legea nr.51/1995 a fost republicată, în temeiul art.VI din Legea nr.270/2010, în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.98 din 7 februarie 2011, dându-se textelor o nouă numerotare, astfel că, în prezent, textul de lege supus controlului de constituționalitate se regăsește la art.21 alin.(1) din Legea nr.51/1995, care are următoarea redactare: *"(1) Profesia de avocat nu poate fi exercitată la instanțele, precum și la parchetele de pe lângă acestea, inclusiv la Direcția Națională Anticorupție, Direcția de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism, Înalta Curte de Casație și Justiție sau la Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, unde soțul avocatului sau ruda ori afinul său până la gradul al treilea inclusiv îndeplinește funcția de judecător sau procuror, indiferent de secția, direcția, serviciul sau biroul în care își desfășoară activitatea."*

În opinia autorului excepției sunt încălcate următoarele dispoziții din Constituție: art.16 alin.(1) care statuează principiul egalității cetățenilor în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări, art.24 alin.(2) care consacră dreptul părților de a fi asistate, în tot cursul procesului, de un avocat, ales sau numit din oficiu, art.41 alin.(1) care prevede că dreptul la muncă nu poate fi îngrădit, iar alegerea profesiei, a meseriei sau a ocupației, precum și a locului de muncă este liberă și art.53 alin.(2) care detaliază condițiile în care poate fi restrâns exercitiul unor drepturi sau al unor libertăți.

Totodată, prin raportare la art.20 alin.(2) din Legea fundamentală, invocă și o serie de acte adoptate la nivelul Uniunii Europene și al Consiliului Europei, și anume: Directiva Consiliului 77/249/CEE din 22 martie 1977 de facilitare a exercitării efective a libertății de a presta servicii de către avocați, publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L 78 din 26 martie 1977, Recomandarea R (2000)21 din 25 octombrie 2000 a Comitetului Miniștrilor Consiliului Europei către statele membre privind libertatea exercitării profesiei de avocat, art.15 - *Libertatea de alegere a ocupației și dreptul la muncă* și art.21 - *Nediscriminarea* din Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene, Protocolul nr.12 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și Comunicarea Comisiei Europene către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor COM (2008) 420 din 2 iulie 2008 privind nediscriminarea și egalitatea de șanse: un angajament reînnoit.

Examinând excepția de neconstituționalitate, Curtea observă că motivarea formulată de autorul excepției supune controlului instanței de contencios constituțional textul art.21 alin.(1) din Legea nr.51/1995 dintr-o dublă perspectivă: pe de o parte, sub aspectul încălcării dreptului la apărare al justițiabilului, și, pe de altă parte, prin prisma încălcării dreptului la muncă al avocatului.

I. În ceea ce privește critica referitoare la încălcarea dreptului la apărare, Curtea constată că aceasta este întemeiată, prevederile art.21 alin.(1) din Legea nr.51/1995 contravenind dispozițiilor art.24 alin.(2) din Constituție care garantează dreptul părților dintr-un proces de a fi asistate de un avocat, ales sau numit din oficiu. Curtea observă că dreptul la un avocat ales conferă dreptului la apărare plenitudinea atributelor exercitării sale, în condițiile în care o apărare eficientă nu poate fi realizată decât dacă între parte și avocatul care îi reprezintă interesele există o relație bazată pe încredere deplină, având în vedere faptul că partea urmează să îi încredințeze avocatului informații de natură personală, pe baza cărora acesta va construi o apărare adecvată. De aceea, justițiabilul trebuie să beneficieze de dreptul de a-și alege acel avocat față de care are certitudinea că îi va apăra în mod corespunzător interesele legitime.

Legea instituie interdicția exercitării profesiei de avocat la acele instanțe, precum și la parchetele de pe lângă acestea la care soțul avocatului sau ruda ori afinul său până la gradul al treilea inclusiv îndeplinește funcția de judecător sau procuror, indiferent de secția, direcția, serviciul sau biroul în care își desfășoară activitatea, limitând dreptul la apărare al justițiabilului

care apelează la serviciile respectivului avocat, contrar prevederilor art.24 din Constituție care garantează plenar acest drept.

Curtea urmează să verifice dacă această restrângere se încadrează în condițiile prevăzute de art.53 din Constituție, care permite limitarea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți numai atunci când sunt întrunite cumulativ condițiile expres prevăzute de textul constituțional.

Art.53 din Constituție are următorul conținut: *"(1) Exercițiul unor drepturi sau al unor libertăți poate fi restrâns numai prin lege și numai dacă se impune, după caz, pentru: apărarea securității naționale, a ordinii, a sănătății ori a moralei publice, a drepturilor și a libertăților cetățenilor; desfășurarea instrucției penale; prevenirea consecințelor unei calamități naturale, ale unui dezastru ori ale unui sinistru deosebit de grav.*

(2) Restrângerea poate fi dispusă numai dacă este necesară într-o societate democratică. Măsura trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o, să fie aplicată în mod nediscriminatoriu și fără a aduce atingere existenței dreptului sau a libertății."

Prima condiție fixată de textul constituțional, potrivit căreia restrângerea trebuie realizată prin intermediul unei legi, este indiscutabil îndeplinită.

Dintre situațiile enumerate în art.53 alin.(1) ca susceptibile de a justifica restrângerea se poate reține, în cazul de față, imperativul apărării *"drepturilor și a libertăților cetățenilor"* cu referire la dreptul la un proces echitabil, care, potrivit art.6 paragraful 1 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, implică, în mod necesar, printre altele, și judecarea acestuia de către o instanță imparțială. Sub acest aspect, textul de lege criticat are ca scop crearea premiselor existenței unei instanțe care să prezinte o astfel de caracteristică.

Întrucât cu privire la instanța în componența căreia intră un magistrat care se află într-o relație izvorâtă din căsătorie sau din relații de rudenie ori afinitate există permanent dubiul lipsei de imparțialitate, legiuitorul a apreciat că înlăturarea acestei surse de suspiciune se poate realiza în mod eficient prin interdicția cuprinsă în textul de lege criticat.

Un raționament similar este aplicabil și în ceea ce privește parchetele pe lângă acestea, inclusiv la Direcția Națională Anticorupție, Direcția de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism în consecință, restrângerea cuprinsă în textul de lege criticat se justifică în vederea asigurării dreptului la un proces echitabil.

Examinând următoarea condiție impusă de prevederile art.53 din Constituție, *referitoare la necesitatea restrângerii într-o societate democratică*, instanța de contencios constituțional constată că aceasta nu poate fi considerată îndeplinită, întrucât finalitatea anterior arătată, constând în păstrarea imparțialității magistraților, este pe deplin asigurată prin alte mijloace legale. Astfel, Codul de procedură civilă și cel de procedură penală reglementează instituția abținerii și cea a recuzării judecătorilor și a procurorilor, într-o manieră categorică, aptă să se constituie într-o garanție suficient de puternică pentru asigurarea menținerii imparțialității magistraților: art 25 din Codul de procedură civilă stabilește în sarcina judecătorului obligația de a se abține de la a judeca în acea cauză în care știe că există un motiv de recuzare în privința sa; art.27 din același Cod enumera situațiile în care judecătorul poate fi recuzat, la pct.2 fiind menționată cea în care judecătorul este soț, rudă sau afin în linie directă ori în linie colaterală, până la al patrulea grad inclusiv, cu avocatul [sau mandatarul] unei părți sau dacă este căsătorit cu fratele ori sora soțului acestuia. Potrivit art.36, aceste dispoziții se aplică în mod corespunzător și în ceea ce privește procurorii.

De asemenea, Codul de procedură penală prevede, la art.48 alin.(1) lit.f), că este incompatibil de a judeca judecătorul care, în cauza respectivă, este soț, rudă sau afin până la gradul al patrulea inclusiv cu una dintre părți sau cu avocatul ori mandatarul acesteia, aceeași incompatibilitate vizând și procurorii, în virtutea art.49 alin.(2). Totodată, art.51 conferă oricăreia dintre părți posibilitatea de a recuza persoana incompatibilă, care nu a făcut declarație de abținere. În plus, atât Codul de procedură civilă, cât și cel de procedură penală reglementează la art.37, respectiv art.55 instituția strămutării pricinii la o altă instanță de același grad.

În același sens, Curtea apreciază, de asemenea, că dispozițiile menționate din codurile de procedură civilă și penală referitoare la abținere și recuzare sunt de natură să satisfacă și exigențele cuprinse în Decizia 2006/928/CE a Comisiei din 13 decembrie 2006 de stabilire a unui mecanism de cooperare și verificare a progresului realizat de România în vederea atingerii anumitor obiective de referință specifice în domeniul reformei sistemului judiciar și al luptei împotriva corupției, publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L 354, din 14 decembrie

2006, referitoare la existența, în toate statele membre, a unui sistem judiciar și administrativ imparțial, independent și eficient, înzestrat cu mijloace suficiente, între altele, pentru a lupta împotriva corupției. Astfel, obiectivul de referință constând în înființarea unei agenții pentru integritate cu responsabilități în domeniul verificării patrimoniului, al incompatibilităților și al conflictelor de interese potențiale, precum și cu capacitatea de a adopta decizii obligatorii care să poată duce la aplicarea unor sancțiuni disuasive nu presupune existența în sistemul normativ național a unor prevederi legale precum cea criticată în cauza de față. Tot astfel, nici obiectivul de referință privitor la garantarea unui proces judiciar mai transparent și mai eficient nu implică în mod necesar instituirea unei interdicții de felul celei vizate de prezenta excepție de neconstituționalitate.

O altă condiție impusă de art.53 este aceea ca *restrângerea să fie proporțională cu situația care a determinat-o*. Pentru verificarea îndeplinirii acestei condiții trebuie analizat în ce măsură există un just echilibru între limitarea la care este supus dreptul la apărare și interesul public protejat prin această limitare. Or, sub acest aspect, ținând seama de existența reglementărilor legale mai sus menționate referitoare la abținerea ca obligație a judecătorilor și procurorilor, corelată cu posibilitatea recuzării acestora, Curtea apreciază că interzicerea dreptului avocaților de a pleda la instanțele și parchetele la care soțul sau rudele ori afinii săi funcționează ca judecători, respectiv procurori nu își găsește o justificare rezonabilă prin raportare la interesul apărării, atâta vreme cât, așa cum s-a arătat, menținerea prezumției de imparțialitate a instanței este asigurată prin dispozițiile corespunzătoare din codurile de procedură civilă și penală. Prin urmare, apare ca excesivă restrângerea dreptului la apărare, ca o consecință a interdicției de a exercita profesia la întreaga instanță în cazul în care în cadrul acesteia funcționează un judecător aflat în relație de rudenie sau afinitate cu avocatul ales. Interdicția cuprinsă în textul de lege criticat face abstracție de obligația de abținere care revine judecătorului și procurorului, în detrimentul plenitudinii de exercitare a dreptului la apărare. Mai mult, într-o interpretare teleologică, textul de lege criticat pornește chiar de la premisa neîndeplinirii de către judecător, respectiv procuror a obligației menționate. Or, o astfel de concepție legislativă intră în contradicție cu principiile de bază ale eticii și deontologiei magistraților.

Textul art.53 din Constituție mai prevede că măsura trebuie să fie *"aplicabilă în mod nediscriminatoriu"*. Curtea va analiza această condiție din perspectiva celui asupra căruia poartă interdicția cuprinsă în textul de lege criticat. Astfel, dacă ne raportăm la categoria avocaților afectați de interdicția exercitării profesiei la acea instanță la care soțul, ruda sau afinul său funcționează ca magistrat, se poate constata că măsura este aplicată în mod nediscriminatoriu, afectându-i în mod egal pe toți cei aflați în această situație. Cu toate acestea, măsura are însă ca efect o discriminare evidentă a avocatului care, pentru unicul considerent al relației rezultate din căsătorie, rudenie sau afinitate cu un judecător sau procuror, este pus în imposibilitatea de a-și exercita profesia la întreaga instanță, respectiv la întregul parchet, deși îndeplinește aceleași condiții cerute de lege ca toți ceilalți avocați care sunt abilitați să asigure asistența juridică la acea instanță.

Așadar, restricția prevăzută de art.21 alin.(1) din Legea nr.51/1995 aduce atingere însăși existenței dreptului la apărare, acesta neputând fi exercitat în plenitudinea sa.

De altfel, Curtea reține că interdicția instituită prin textul de lege criticat nu reprezintă o incompatibilitate pentru avocați, întrucât incompatibilitățile sunt aferente îndeplinirii unei funcții, nicidecum exercitării unei profesii. În procesele în care asigură asistența judiciară, avocatul are o poziție specială, distinctă de cea a părților din proces, precum și de cea a judecătorului sau a procurorului. Avocatul este un profesionist chemat să susțină apărarea drepturilor substanțiale și procedurale ale părții pe care o reprezintă. Interzicerea exercitării profesiei la instanțele sau parchetele unde soțul avocatului sau ruda ori afinul său până la gradul al treilea inclusiv îndeplinește funcția de judecător sau procuror, indiferent de secția, direcția, serviciul sau biroul în care își desfășoară activitatea, reprezintă o veritabilă sancțiune pentru avocatul respectiv. Imparțialitatea judecătorului și a procurorului nu poate fi asigurată însă printr-o asemenea sancțiune aplicată avocatului.

Așadar, Curtea constată că dispozițiile art.21 alin.(1) din Legea nr. 51/1995 sunt neconstituționale, contravenind art.24 alin.(2) coroborat cu art.53 din Constituție.

Curtea observă că dreptul la un apărător ales este garantat și de art.6 paragraful 3 lit.c) din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, potrivit căruia *"orice*

acuzat are, în special, [...] dreptul să se apere el însuși sau să fie asistat de un apărător ales de el [...]". În clarificarea înțelesului acestor dispoziții convenționale, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a reținut, în Hotărârea din 23 aprilie 1983, pronunțată în Cauza *Pakelli împotriva Germaniei*, paragraful 31, că "un acuzat care nu dorește să se apere personal trebuie să aibă posibilitatea de a apela la un avocat ales de el [...]". Această observație a fost reiterată în jurisprudența instanței de la Strasbourg, de exemplu, în Hotărârea din 28 iunie 1984, pronunțată în Cauza *Campbell și Fell împotriva Marii Britanii*, paragraful 99, sau Hotărârea din 16 iunie 2005, pronunțată în Cauza *Balliu împotriva Albaniei*, paragraful 32.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a reținut, totodată, și următoarele: "Cu toate acestea și în pofida relațiilor de încredere dintre avocat și client, nu se poate acorda un caracter absolut dreptului garantat de art.6 paragraful 3 lit.c). Acesta este subordonat obligatoriu unor limitări atunci când instanțele au sarcina de a decide dacă interesele justiției impun numirea unui apărător din oficiu pentru acuzat. La numirea avocatului respectiv, instanțele naționale trebuie inevitabil să țină cont de dorința acuzatului. Cu toate acestea, instanțele pot să nu țină seama de aceasta dacă există motive pertinente și suficiente pentru a considera că interesele justiției o impun". (Hotărârea din 25 septembrie 1992, pronunțată în Cauza *Croissant împotriva Germaniei*, paragraful 29, Hotărârea din 25 martie 2008, pronunțată în Cauza *Vitan împotriva României*, paragraful 59, Hotărârea din 8 februarie 2011, pronunțată în Cauza *Micu împotriva României*, paragraful 103).

Prin urmare, din jurisprudența instanței de la Strasbourg, rezultă că limitările admise de aceasta nu sunt limitări legislative, precum cea cuprinsă în textul de lege ce formează obiectul prezentei excepții de neconstituționalitate, ci sunt limitări de natură judiciară, apărute în cauze concrete, în situații individuale.

De altfel, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a reținut, de asemenea, că textul art.6 paragraful 3 lit.c) din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale nu precizează condițiile de exercitare a dreptului fiecărui acuzat de a se apăra prin avocat, lăsând statelor contractante alegerea mijloacelor corespunzătoare ce permit realizarea sa efectivă, Curții de la Strasbourg revenindu-i sarcina de a examina dacă aceste mijloace sunt compatibile cu exigențele unui proces echitabil (Hotărârea din 24 noiembrie 1993, pronunțată în Cauza *Imbrioscia împotriva Elveției*, paragraful 38).

Consacrând dreptul la un avocat ales al părților dintr-un proces, fără să facă distincție între procesele penale și cele din alte materii, Constituția României instituie, prin art.24 alin.(2), un standard de protecție mai ridicat decât cel stabilit prin art.6 paragraful 3 lit.c) din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, care se referă doar la dreptul persoanelor acuzate de săvârșirea unei fapte penale de a beneficia de dreptul la un avocat ales de acestea. Or, potrivit art.53 din Convenție, "*nicio dispoziție din prezenta convenție nu va fi interpretată ca limitând sau aducând atingere drepturilor omului și libertăților fundamentale care ar putea fi recunoscute conform legilor oricărei părți contractante sau oricărei alte convenții la care această parte contractantă este parte*".

II. În ceea ce privește critica referitoare la încălcarea art.41 alin.(1) din Constituție, care prevede că dreptul la muncă nu poate fi îngrădit, iar alegerea profesiei, a meseriei sau a ocupației, precum și a locului de muncă este liberă, Curtea constată că nu o poate reține, fiind formulată de o persoană care nu poate justifica un interes în acest sens. Autorul excepției de neconstituționalitate trebuie să demonstreze un interes personal în contestarea constituționalității unui text de lege. Or, din perspectiva nesocotirii dreptului la muncă și la exercitarea liberă a profesiei, autorul prezentei excepții, inculpat într-o cauză penală, nu poate invoca excepția în interesul avocatului său.

III. Curtea observă că există state europene ale căror legislații nu conțin cu privire la avocați interdicții similare celei cuprinse în art.21 alin.(1) din Legea nr 51/1995, ci prevăd obligația judecătorului, respectiv a procurorului de a se abține, corelativ cu posibilitatea recuzării în caz contrar.

Astfel, de exemplu, în Italia, art.36 lit.b) din Codul de procedură penală precizează că judecătorul trebuie să se abțină să judece o cauză în care o rudă a sa ori soțul său este avocat, iar art.51 paragraful 2 din Codul de procedură civilă stabilește că judecătorul trebuie să se abțină dacă el/ea sau soția/soțul sa/său este rudă până la gradul 4 inclusiv cu unul dintre avocați sau una dintre părți. Este de remarcat că nu există nicio interdicție pentru avocat în acest sens

cuprinsă în legea italiană a avocaturii, respectiv Decretul-lege nr.1.578 din 27 noiembrie 1933, modificat prin Decretul-lege nr.27 din 24 februarie 1997.

Nici în Franța Decretul nr.91-1.197 din 27 noiembrie 1991 privind profesia de avocat nu instituie vreo interdicție pentru avocat de natura celei cuprinse în art.21 alin.(1) din Legea nr.51/1995. În schimb, art.668 paragraful 3 din Codul de procedură penală stabilește că judecătorul poate fi recuzat dacă el sau soțul său este rudă cu avocatul uneia dintre părți.

Tot astfel, în Ungaria, art.13 paragraful 1 lit. c) din Actul nr.3 din 1952 privind procedura civilă impune judecătorului să se abțină să judece dacă este rudă sau fost soț cu reprezentantul uneia dintre părți. În Actul nr.XI din 1998 privind profesia de avocat nu este menționată însă, sub acest aspect, nicio restricție pentru avocat.

IV. Curtea constată că, în precedent, a respins ca neîntemeiată excepția de neconstituționalitate, reținând, prin Decizia nr.294 din 9 iunie 2005, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.614 din 15 iulie 2005, că interdicția instituită prin art.21 alin.(1) din Legea nr.51/1995 [care, la acea dată, se regăsea la art.20 alin.(1) din lege] "vizează sfera dreptului de a exercita profesia de avocat de către membrii barourilor, iar nu restrângerea dreptului la apărare al cetățeanului, prevăzut la art.24 alin.(1) din Constituție."

V. În ceea ce privește prevederile art.21 alin.(2), (3) și (4) din Legea nr.51/1995, Curtea observă că acestea reprezintă norme explicative și de trimitere la cele ale alin.(1) din aceeași articol, astfel că rămân fără obiect în condițiile admiterii prezentei excepții de neconstituționalitate.

Pentru considerentele expuse mai sus, în temeiul art.146 lit.d) și al art.147 alin.(1) și (4) din Constituție, precum și al art.1-3, al art.11 alin.(1) lit.A.d), al art.29 și al art.31 din Legea nr.47/1992, cu majoritate de voturi,

CURTEA CONSTITUȚIONALĂ

În numele legii

DECIDE:

Admite excepția de neconstituționalitate ridicată de Marin Măciucă în Dosarul nr.1.478/1/2007 al Înaltei Curți de Casație și Justiție - Secția penală și constată că dispozițiile art.21 alin.(1) din Legea nr.51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat sunt neconstituționale.

Definitivă și general obligatorie.

Decizia se comunică președinților celor două Camere ale Parlamentului și Guvernului și se publică în Monitorul Oficial al României, Partea I.

Pronunțată în ședința publică din data de 15 noiembrie 2011.

OPINIE SE PARATĂ

1. În dezacord cu soluția adoptată, cu majoritate de voturi, prin Decizia nr.1.519 din 15 noiembrie 2011, prin care a fost admisă excepția de neconstituționalitate, constatându-se că dispozițiile art.21 alin.(1) din Legea nr.51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat sunt neconstituționale, consider că se impunea o soluție de admitere a excepției cu rezervă de interpretare, în sensul constatării neconstituționalității textului de lege menționat numai în măsura în care interzice avocatului care este soț, rudă sau afin până la gradul al treilea inclusiv cu un judecător care funcționează la Înalta Curte de Casație și Justiție să își exercite profesia la toate secțiile acestei instanțe, iar nu doar la cea la care judecătorul respectiv își desfășoară activitatea.

Această soluție se impunea, pe de o parte, întrucât în acest sens și în aceste limite a fost investită Curtea Constituțională, iar pe de altă parte, pentru a fi respectate cerințele procedurale prevăzute de Legea nr.47/1992.

Din acest punct de vedere, este de observat că atât critica formulată de autorul excepției, cât și opinia exprimată de Înalta Curte de Casație și Justiție - Secția penală în cuprinsul încheierii prin care a sesizat Curtea Constituțională cu soluționarea prezentei excepții au vizat neconstituționalitatea prevederilor art.21 alin.(1) din Legea nr.51/1995 doar din perspectiva interdicției instituite pentru avocat de a-și exercita profesia la toate secțiile Înaltei Curți de Casație și Justiție în cazul în care acesta este soț, rudă sau afin până la gradul al treilea inclusiv cu unul

dintre judecătorii instanței supreme, indiferent de secția la care acesta își desfășoară activitatea. Constatând neconstituționalitatea textului în integralitatea sa, Curtea Constituțională a depășit limitele sesizării. Or, instanța de contencios constituțional exercită controlul de constituționalitate exclusiv *in limine litis*, extinderea controlului asupra art.21 alin.(1) din Legea nr.51/1995 în ansamblul său echivalând cu o sesizare din oficiu, în dezacord cu prevederile art.29 alin.(4) din Legea nr.47/1992, care stabilesc că sesizarea Curții Constituționale se dispune de către instanța în fața căreia a fost ridicată excepția de neconstituționalitate.

În plus, declarând neconstituționalitatea art.21 alin.(1) din Legea nr.51/1995, în întregime, Curtea Constituțională a nesocotit dispozițiile art.29 alin.(1) din Legea nr.47/1992 care stabilesc una dintre condițiile de admisibilitate a excepției de neconstituționalitate, și anume cea care impune ca textul de lege ce formează obiectul acesteia să aibă legătură cu soluționarea cauzei. Prevederile de lege supuse, în cazul de față, controlului de constituționalitate au un conținut complex, referindu-se la toate instanțele din sistemul judiciar românesc, indiferent de gradul acestora (judecătoria, tribunal, curte de apel, Înalta Curte de Casație și Justiție), dar și la parchetele de pe lângă acestea, *"indiferent de secția, direcția, serviciul sau biroul"* în care judecătorul, respectiv procurorul care este soț, rudă sau afin cu avocatul asupra căruia poartă interdicția își desfășoară activitatea. Deci, textul de lege are în vedere relația izvorâtă din rudenie sau căsătorie între avocat și judecător, dar și între avocat și procuror. Or, în speța de față, mențiunile referitoare la interdicția prin raportare la procurori nu au legătură cu soluționarea litigiului pendinte pe rolul Înaltei Curți de Casație și Justiție - Secția penală, în cadrul căruia ridicarea excepției de neconstituționalitate a fost determinată de împrejurarea că avocatul care ar fi trebuit să îl reprezinte pe autorul excepției în fața instanței menționate este soț cu unul dintre judecătorii care își desfășoară activitatea la o altă secție a Înaltei Curți de Casație și Justiție.

Prin urmare, Curtea Constituțională ar fi trebuit să disocieze dispozițiile textului de lege criticat, astfel încât controlul de constituționalitate să se exercite numai în ceea ce privește interdicția impusă avocatului de a pleda în fața Înaltei Curți de Casație și Justiție. Potrivit art.126 alin.(1) din Constituție, *"Justiția se realizează prin Înalta Curte de Casație și Justiție și prin celelalte instanțe judecătorești stabilite de lege"*. Așadar, în România există o singură instanță supremă, care este Înalta Curte de Casație și Justiție, singura instanță nominalizată expres prin Legea fundamentală. Or, din perspectiva unicității instanței supreme, interdicția impusă avocatului de a-și exercita profesia la Înalta Curte de Casație și Justiție apare ca fiind neconstituțională prin prisma nesocotirii dreptului la apărare. În acest sens, este de observat că, spre deosebire de toate celelalte instanțe de la care se poate solicita strămutarea pricinii la o altă instanță de grad egal, la Înalta Curte de Casație și Justiție nu poate fi utilizată această instituție juridică. Astfel, în cazul relației de rudenie sau afinitate dintre judecător și avocatul uneia dintre părți strămutarea ar putea fi solicitată fie în condițiile art.37-39 din Codul de procedură civilă pe motiv de bănuială legitimă, fie potrivit art.55 alin.(1) din Codul de procedură penală *"în cazul în care imparțialitatea judecătorilor ar putea fi știrbită datorită împrejurărilor cauzei"*. În ceea ce privește instanța supremă, însă, strămutarea nu este posibilă, având în vedere caracterul singular al acestei instanțe, unicitatea sa în cadrul sistemului național de instanțe. Cu alte cuvinte odată ajuns în fața Înaltei Curți de Casație și Justiție interdicția devine insurmontabilă, având în vedere că aceasta vizează instanța supremă în ansamblu, iar nu, de exemplu, doar secția de competență căreia este soluționarea litigiului în care este angajat respectivul avocat. De aceea, interdicția impusă prin textul de lege criticat, cu distincția precizată mai sus, este de natură să aducă atingere dreptului la apărare al justițiabilului.

2. În raport cu motivarea excepției, Curtea trebuia să disocieze din cuprinsul art.21 alin.(1) reglementarea corespunzătoare asupra căreia să își exercite controlul și nu să îl extindă și la celelalte instanțe judecătorești, precum și în cazul parchetelor de pe lângă acestea. Prin extinderea controlului de constituționalitate. Curtea, pe de o parte, și-a depășit limitele sesizării, iar, pe de altă parte, și-a infirmat propria jurisprudență constantă în materie.

Legea pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat a fost supusă controlului de constituționalitate înainte de promulgare, la sesizarea a 52 de deputați și a Curții Supreme de Justiție.

Soluționând obiecția de neconstituționalitate, prin Decizia nr.45 din 2 mai 1995, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.90 din 12 mai 1995, cu privire la textul criticat în redactarea de la acea dată - art.17 - devenit art.21 în urma unor modificări și a republicării legii,

Curtea a constatat că acesta este constituțional întrucât nu instituie restrângeri ale exercitării dreptului de a profesa avocatura, ci incompatibilități care constituie măsuri de protecție pentru părți și împotriva unor suspiciuni ce ar putea altera actul de justiție. Textul legal îl privește direct pe avocat și nu pe judecător, procuror etc., astfel cum se prevede în codurile de procedură.

De-a lungul timpului, Curtea a fost sesizată cu mai multe excepții de neconstituționalitate, prin raportare la aceleași prevederi din Legea fundamentală invocate și în prezenta cauză.

Printr-o jurisprudență constantă (de exemplu: Decizia nr.679 din 18 mai 2010, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.409 din 18 iunie 2010; Decizia nr.223 din 17 februarie 2009, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.161 din 16 martie 2009; Decizia nr.816 din 27 septembrie 2007, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.715 din 23 octombrie 2007; Decizia nr.294 din 9 iunie 2005, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.614 din 15 iulie 2005; Decizia nr.166 din 1 aprilie 2004, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.434 din 14 mai 2004; Decizia nr.190 din 10 octombrie 2000, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.60 din 5 februarie 2001; Decizia nr.57 din 14 mai 1996, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.293 din 19 noiembrie 1996), **Curtea a respins excepțiile de neconstituționalitate invocate, reținând, în esență, următoarele:**

- Interdicția instituită prin art.20 din Legea nr.51/1995 vizează sfera dreptului de a exercita profesia de avocat de către membrii barourilor, iar nu restrângerea dreptului la apărare al cetățeanului, prevăzut la art.24 alin.(1) din Constituție. Acest drept este garantat prin posibilitatea titularului de a alege orice avocat înscris în barourile din România, în afara celor care au interdicția de a exercita acte specifice profesiei datorită unei situații personale (interdicție limitată la o anumită instanță).

- Interdicția cuprinsă în textul de lege este impusă de necesitatea apărării unor valori sociale importante, și anume ordinea și morala publică, iar, pe de altă parte, nu atinge existența vreunui drept.

- Incompatibilitatea reglementată de dispoziția criticată reprezintă o garanție și o măsură de protecție a justițiabililor care recurg la serviciile unui avocat, ale căror interese trebuie asigurate potrivit legii.

- Textul nu instituie restrângeri ale exercitării dreptului de a profesa avocatura, ci incompatibilități în exercitarea profesiei de avocat la instanța de judecată sau la parchetul unde soțul, ruda sau afinul până la gradul al treilea inclusiv îndeplinește funcția de magistrat.

- Aceste incompatibilități constituie măsuri de protecție pentru părți împotriva suspiciunilor privind situații de natură să altereze actul de justiție.

- Incompatibilitatea stabilită prin textul de lege criticat nu contravine nici prevederilor din Constituție, care prevăd că dreptul la muncă nu poate fi îngrădit, deoarece textul nu instituie restrângerea exercitării dreptului de a profesa avocatura, ci o garanție legală, prevăzută în scopul asigurării participanților la realizarea justiției.

Prin aceste decizii Curtea Constituțională a constatat că dispozițiile criticate sunt constituționale și că nu sunt motive care să justifice reconsiderarea acestei jurisprudențe.

Adoptând Decizia nr.1.519 din 15 noiembrie 2011, prin care a fost admisă excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.21 alin.(1) din Legea nr.51/1995, Curtea și-a reconsiderat jurisprudență constantă enunțată mai sus.

Desigur, de principiu, Curtea Constituțională poate să își reconsidere propria jurisprudență, dar aceasta nu poate fi făcută decât în cazul apariției unor noi elemente care să facă posibilă modificarea acesteia. În aceste condiții revirimentul jurisprudenței Curții ar fi trebuit justificat în mod expres în considerentele deciziei. Oricum, reconsiderarea jurisprudenței în această materie este discutabilă.

Judecător,
Acsinte Gaspar